

מערך שיעור
"משעבוד לגאולה" – להיות בן חורין בתרבות גלובלית

"עבדי הזמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי" (ריה"ל)

כתיבה: עינט קרמר

חג הפסח, שאנו עומדים בפתחו, הינו החג המוצהר של החירות. בחג זה יצאנו ממצרים, מבית עבדים, והתחלנו במסע הפיכתנו לעם חופשי בארצנו, ארץ ישראל. חודש ניסן, בו הטבע כולו כאילו "יוצא לחופשי" בפריחה מדהימה מחזק את תחושת החופש שבאוויר.

אך האם אנחנו באמת חופשיים?

שיעור זה יעסוק במשמעות החירות בעולם המודרני, בתרבות שמקדשת כסף, הופעה נאה, כניעה לגחמות וכו'. במהלך השיעור יתוודעו התלמידים למושג "בן חורין" ולסוגים שונים של "עבדות מודרנית" (עבדות לחברה, עבדות לתאוות). בחלק השני של השיעור יעסקו התלמידים במעבר ממצב של עבדות למצב של חירות.

קהל יעד: תלמידי החטיבה העליונה בבתי ספר דתיים.

בתי ספר שאינם דתיים יכולים לבצע את הפעילות עד סעיף 3א (כולל) ולדון בעל פה עם המורה על הזהות האישית שלהם כבני חורין.

משך זמן: שעה וחצי

עזרים: כרטיסיות, היגדים (נספח 1)

חלק א: פתיחה: סקר: חירות מהי:

המורה פותח את השיעור בסקר בין התלמידים-

כל תלמיד מקבל 3 פתקים (א, ב, ג) ועונה בהרמת יד את התשובה המתאימה לו.

א. מהי חירות בשבילך?

- א. חופש לאומי – לחיות במדינת ישראל, מדינה עם צבא חזק וממשלה יהודית
- ב. חופש מוחלט – להיות חופשי לעשות מה שאני רוצה מתי שבא לי.
- ג. חופש בחירה – חופש לבחור בדרך חיים שטובה לי ולשמור עליה.

ב. בן-חורין הינו אדם בעל חירות (חופשי). האם אתה מרגיש בן חורין?

- א. כן
- ב. לא
- ג. לפעמים

חלק ב': האם אנו בני חורין?

(בהשראת הפעלה של הסוכנות לחג הפסח) <http://www.jafi.org.il/education/ivrit/pesach/avdut.htm>

ביציאת מצריים יצאו ישראל מן העבדות הפיסית, אך הם נשארו במנטאליות של עבדים, ולפיכך נדדו במדבר 40 שנה, עד שייולד דור אמיתי של בני חורין. לכאורה אנחנו דור של בני חורין – אנו חיים במדינת ישראל, לא נרדפים, עובדים בשביל עצמנו ומגדלים את ילדינו בשקט ושלווה (יחסית). אך האם אנו באמת בעלי חירות?

בנספח נמצאים תיאורים של שלוש דמויות שונות המציגות את עצמם כישראלים חופשיים.

- א. בחרו שלושה תלמידים- אשר יהיו מוכנים להציג בפני הכיתה את הדמויות.
- ב. כעת כל תלמיד יקבל "כרטיס השעבוד" בו הוא צריך למלא "כרטיס ביקור" לאחת מהדמויות.

שלושת הדמויות שפגשנו משועבדות לדבר מה: לעבודה, לאופנה ולחופש (כן, אפשר גם להיות משועבדים לחופש). לכאורה אנשים אלו חופשיים, שכן איש לא כפה עליהם לחיות בדרך בה הם חיים, אך למעשה הם משועבדים מבחינה נפשית ורוחנית לאותו עניין הממלא את כל ישותם ולא מאפשר להם לבחור בדרך אחרת (נסה להציע לסטייליסטית לא להתאפר...). בחירתם ה"חופשית" בדרך חיים זו מושפעת ללא ספק מן הפרסומות, הטלוויזיה מקובלות חברתית ומאופנה של חשיבה מסויימת (רוח התקופה).

- ג. האם אנו בני חורין? האם אין אנו משועבדים לדבר מה (למשל משחקי מחשב, אינטרנט, טלוויזיה, קניות, ספורט, לימודים, בילויים, עישון, שתייה, רכילות, לחץ חברתי).
- בקשו מכל תלמיד למלא על עצמו את כרטיס הביקור ממקודם.

חלק ג: משיעבוד לגאולה – איך עושים את זה?

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) בהקדמה להגדה של פסח – עומד על ההבדל שבין עבד ובן חורין.

קראו את הקטע הבא ודונו בכיתה בשאלות שאחריו:

ההבדל שבין העבד ובן החורין איננו רק ההבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצוא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חרות, ולהיפך- בן חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החרות הצביונית (=המהותית) היא אותה הרוח הנישאה שהאדם, וכן העם בכלל, מתרומם על ידה להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו... מה שאין כן כבעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תוכן חייו והרגשתו מעורים בתכונתו הנפשית העצמית, כי אם במה שהוא יפה וטוב אצל האחר השולט עליו איזה שליטה שהיא, בין שהיא רשמית בין שהיא מוסרית, במה שאותו האחר מצא שהוא יפה ושהוא טוב.

הרב אברהם י. הכהן קוק, הקדמה להגדה של פסח

- א. מהי עבדות לפי הרב קוק?
- ב. מיהו לפי הרב קוק בן חורין?
- ג. כיצד לדעתך היה מציע לנו הרב קוק "לצאת לחופשי"?

על פי הרב קוק בן חורין הינו אדם הנאמן לאמת הפנימית שלו ולא "נסחף" אחרי רעיונות ואמונות ש"הושתלו לו מבחוץ".

בימינו קשה מאוד לאדם לגלות את האמת שלו – פרסומות ענק מראות לנו מה ללבוש, איך צריך להראות, במה צריך להאמין. האינטרנט, הטלוויזיה והטלפונים הסלולאריים מקשים עלינו להקדיש זמן להסתכלות פנימה. זה הזמן לחזור למקורות היהודיים וללמוד על הזהות שלנו כאנשים חופשיים:

ערכו טבלה על הלוח- מצד ימין הכותרת- מצוות מהתורה ומצד שמאל- ערכים המבטאים חופש.

בשלב הראשון- בקשו מהתלמידים למלא את צד ימין של הטבלה במצוות שלדעתם מבטאים חופש. ומצד שמאל להשלים את הערך המתבטא בכל מצווה.

אם הכיתה מתקשה במשימה- ניתן לחלק את הטבלה הבאה- ולהתאים בין המצוות והערכים.

מצוות מהתורה

ערכים המבטאים חופש

- איסור לשעבד אדם אחר
- איסור לשעבד יותר מדי חיה /בהמה
- חובה לעזור לחלשי החברה
- שמירה על השבתות והחגים
- שבייתה ממלאכה בשבת
- חובה "לשמוט" את האדמה בשנת שמיטה.
- אדם חופשי יכול לשבות ממלאכה יום בשבוע ולעסוק בחיי רוח.
- כל בני אדם נבראו חופשיים
- אדם חופשי הוא אדם המקיים את מצוות ה'
- החיות נבראו על ידי הקב"ה כמו האדם
- אדם חופשי משועבד רק לה' ולא לאדמה
- עם ישראל הוא עם עבדים שיצא לחירות, ועליו להיות רגיש לחלשים

כל בני האדם נבראו חופשיים, החיות נבראו על ידי הקב"ה כמו האדם, עם ישראל הוא עם עבדים שיצא לחירות ולכן עליו להיות רגיש לחלשי החברה, אדם חופשי הוא אדם שמקיים את מצוות ה', אדם חופשי יכול לשבות ממלאכה יום בשבוע ולעסוק בחיי רוח. אדם חופשי משועבד רק לה' ולא לאדמה.

כשמשה בא אל פרעה וביקש ממנו לשחרר את עם ישראל הוא ציווה עליו בשם ה' "שלח את עמי ויעבדוני" (שמות ז 16). ואכן, לפי היהדות יציאת מצרים לא הפכה אותנו לאנשים חופשיים, אלא לעבדיו של הקב"ה. דווקא מצב זה של "עבד ה'" מאפשר לנו להתנהל כאנשים חופשיים בעולם, ולפעול להפיכתו לעולם טוב יותר :

- האמונה שה' ברא אותנו ואת כל האנשים בצלמו מביאה אותנו להתייחס בכבוד ואהבה לכל אדם.
- הידיעה שהיינו גרים במצרים וה' הוציא אותנו לחירות מובילה אותנו להתייחס למצוקה של חלשי החברה – הגרים בארץ (פועלים זרים), יתומים, אלמנות, נכים ושאר בעלי צרכים מיוחדים (ראה/י פעילות בפרק "מתחברים לסביבה").
- ההבנה שהארץ והעולם כולו שייכים לה' עוזרת לנו להתייחס לעולם בכבוד ולשמור על הסביבה.
- זכר התלאות הרבות שעברנו עד שיצאנו לחופשי מוביל אותנו לשאוף לשלום אמיתי.
- החוקים הרבים שעלינו לשמור שעבדי ה' גורמים לנו לא "לשקוע" בתהפוכות החיים אלא להיזכר מדי פעם שיש לנו תפקיד בעולם.

עזרה לזולת, שמירה על הסביבה, התייחסות לאנשים ולבעלי חיים בכבוד ואהבה – זו התנהגות אמיתית של עם של בני חורין.

ד. סיכום: כתב/י דף ביומנך האישי בלשון הווה- איך נראים חיי כבן חורין משוחרר.

פעילות העשרה:

קרא/י את הציטוטים הבאים הדנים במושג החירות . בחר/י ציטוט אחד שאת/ה מזדהה

- עבדי הזמן - עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי"..... (ר' יהודה הלוי)
- והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות" (שמות לב) אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה". (מסכת אבות, ו, ב)
- החירות היא הכושר להטיל את משמעת התבונה על כל פעולה (עמנואל קאנט).
- החירות המוסרית והיא בלבד- עושה את האדם אדון לעצמו, כי דחיפת התאוה גרידא, היא עבדות, והמשמעות לחוק שקבענו לעצמנו היא חירות. (ז'אן ז'אק רוסו).
- בן אדם שאינו מוכן זמנית לוותר על החופש שלו למען חירותו- אינו ראוי לא לחופש ולא לחירות (בנג'מין פרנקל).

נספח 1

א. כרטיסיות דמויות- א. בחר/י את אחת הדמויות ומלאי לה "כרטיס ביקור" (ניתן להשלים פרטים מהדמיון).

דמות א' :

שלום, שמי רונה ואני אדם חופשי.
הדבר המרכזי בחיי הוא העבודה שלי.
אני מתכנתת בחברת היי - טק ואני אוהבת את עבודתי. אני מרגישה בה מיצוי עצמי (וכלכלי).
כל יום אני עובדת משבע בבוקר עד עשר בלילה. אני עובדת גם בימי שישי כדי לא לפגור בעבודה.
ימי שבת הם ימים חופשיים המוקדשים למשפחה. אנחנו מבלים בחיק הטבע, בעיקר בחוף הים.
מזל שקיימים מחשבים נישאים, כך שאני יכולה להמשיך לעבוד בחוף בזמן שבעלי והילדים משחקים.
פעם בשנה אני נוסעת לחו"ל לחופשה ומבזבזת כסף בלי חשבון, הרי בשביל זה עובדים – לא?
כמה נהדר להיות אדם חופשי....

דמות ב' :

שלום, שמי ספיר ואני אדם חופשי .
הדבר החשוב ביותר עבורי הוא להיראות טוב – אני נהנית כאשר שורקים לי ברחוב, אוהבת כשבחורים מזמינים אותי לצאת ונהנית לדעת שכל החברות שלי מקנאות בי...
אני לובשת רק בגדי מעצבים. לעולם לא אלבש בגדים מן העונה הקודמת.
אני מוכרחה לקנות את כל ירחוני האופנה כדי לדעת מה קורה ולהתלבש בדיוק לפי צו האופנה.
אני קונה את כל מה שהולך עכשיו משקפי שמש, נעליים, תכשיטים וכל השאר.
כמה נהדר להיות אדם חופשי...

דמות ג' :

שלום, שמי אושר ואני אדם חופשי.
אני אוהב את החופש המוחלט – לעשות בכל רגע מה שאני רוצה.
לצבא לא התגייסתי, שיקרתי להם שאני מעורער נפשית (מה אני פראייר לתת
שלוש שנים למדינה?)
גם לעבוד אני לא אוהב – זה פוגע בחופש שלי.
מזל שאבא ואמא שלי מספיק אוהבים אותי כדי "לשחרר" לי קצת כסף.
כל היום אני "זורם" ומפיץ אור ואהבה בעולם.
כמה נהדר להיות אדם חופשי.

כרטיס שעבוד

תמונה:

שם:

מקצוע:

מצב משפחתי:

תחביבים:

משועבד/ת ל:

חושבת שהוא/היא חופשי/ה כי:

כרטיס שעבוד

תמונה:

שם:

מקצוע:

מצב משפחתי:

תחביבים:

משועבד/ת ל:

חושבת שהוא/היא חופשי/ה כי: